

RECENSIES

The chapter on Huber's travels in Germany with the circumstantial account of his doctoral promotion, his polemic against Duker, the correspondence with his father and others, provide fascinating glimpses into contemporary academia. The lengthy quotations and paraphrases from contemporary sources provide useful insights into prevailing patterns of juristic thought. The *bijlagen* with their source material and biographical data, the detailed analysis and description of the *Dissertationes Politicae*, the transcript and translation of the 'Summaria', the critical commentary on the various editions of the *De Jure Civitatis*, the wide-ranging biographical notes, cross-references and observations on editing, pagination and dating lay bare with unusual clarity the work-methods of the historian and the problems with which he has to contend. The student will find such a ready-made case-study invaluable; the general historian will be grateful for the considerable addition to our knowledge of the life and work of Ulrik Huber and many of his contemporaries.

The actual title of the book is rather like De Lyncker's edition of Huber's *De Jure Civitatis*: 'een vat dat zijn eigen inhoud niet kan verdragen'. The author's rather narrow approach to the relationship between *recht* and *nut* does not in itself warrant the extensive treatment which it receives. But by filling this particular 'vat' to overflowing with the diverse and sometimes tenuously related results of his researches, he has greatly added to our knowledge of a relatively little-known area of seventeenth-century intellectual history.

C. R. Emery

Walter W. Davis, *Joseph II, an Imperial Reformer for the Austrian Netherlands* (Den Haag: Martinus Nijhoff, 1974, xv en 338 blz., kaart, f 47,50).

Het was de bedoeling van W. Davis in dit werk niet enkel een relaas te geven van de hervormingsactiviteiten van Jozef II als soeverein van de Oostenrijkse Nederlanden, maar tevens dit gebeuren te situeren binnen de bestaande situaties in de Nederlanden en tegen de achtergrond van 's keizers opvattingen, vorming en karakter. Blijkbaar omdat de auteur kon steunen op een uitvoerige en ook recente literatuur, komen de complexe figuur van Jozef II, zijn motivatie en zijn optreden in de erflanden goed uit de verf. Veel minder is dit het geval met het naar de man genoemde 'jozefisme'. Ondanks het vele dat hierover reeds geschreven werd, komt Davis nergens tot een definitie of een samenhangende omschrijving van dit begrip. Het genuanceerde beeld dat toch mogelijk was, is hier vervangen door louter simplismen.

Veel erger is het gesteld met wat wordt gezegd over de Oostenrijkse Nederlanden, de situaties aldaar en het optreden van de keizer. Zonder systematisch bronnenonderzoek een synthesewerk schrijven over een onderwerp dat sinds de negentiende eeuw erg werd verwaarloosd en dat op zowat alle punten opnieuw aan dringend detailonderzoek toe is, kan enkel een vermetele onderneming genoemd worden. Dit werk dan nog te publiceren net op het moment dat dit detailonderzoek weer op gang komt en dat elk jaar een paar kapitale studies ter zake het licht zien, maakt zo'n boek van af zijn verschijnen achterhaald en overbodig. Men kan nog hopen een aantal interessante perspectieven of werkhypotheseën erin te ontdekken, of suggesties die prikkelen tot nieuw onderzoek, maar ook op dit punt stelt het boek van Davis elke min of meer geïnitieerde lezer zwaar teleur. Na de geduldige lectuur van de tien flinke hoofdstukken die deze studie beslaat, is men bovendien op nog zoveel andere tekortkomingen gestoten, dat men enkel kan concluderen

dat dit niet alleen een nutteloos, maar bovendien om vele redenen een ronduit slecht boek is.

Wie een syntheseswerk schrijft, wordt verondersteld de auteurs waarop hij steunt kritisch te hebben gelezen en onderling te hebben vergeleken. Davis levert knip- en plakwerk waarbij hij te hooi en te gras vergaarde gegevens aaneenrijgt. Hij merkt niet eens dat deze auteurs elkaar op feitelijke gegevens tegenspreken. Een paar voorbeelden. Eugène Hubert heeft reeds in 1882 in een door schrijver uitvoerig geciteerde studie bewezen dat het tolerantieëdict in 1792 werd ingetrokken; Davis beweert niettemin met Juste dat het tijdens de Oostenrijkse restauraties werd gehandhaafd (281). Het anticlericale pamflet van de papenvreter Fr. Laurent, *Van Espen, étude historique sur l'Eglise et l'Etat en Belgique* (1860), citeren als 'an old but still useful study' en daarop steunen (70), liever dan op de soliede studies van G. Leclerc (1964) en M. Nuttinck (1969), kan al even gemakkelijk als het aartsclerical brochuurtje van de neo-ultramontaan H. Rieser, *Der Geist des Josephinismus und sein Fortleben* (1963) prijzen als een 'lucid presentation' (78). En wat te denken van de bewering dat de clerus 60% van de gronden in de Oostenrijkse Nederlanden bezat (11)? Davis heeft zonder veel nadenken deze onzinnige uitspraak overgenomen van Bonenfant en Lewinski, wellicht omdat ze het midden hield tussen het nog onzinniger cijfer van Derival (75 %) en het nog steeds overdreven getal van Bernard en Palmer (50%). Het hele hoofdstuk over de economische en sociale toestanden bij Jozefs troonsbestijging steekt vol dergelijke bloemetjes die goeddeels te verklaren zijn door de volslagen achterhaalde literatuur waarop Davis steunt. Men kan het hem niet euvel duiden dat hij de publicaties van bijvoorbeeld Ph. Moureaux, H. Hasquin en C. Vandembroeke uit de laatste vijf jaar niet meer heeft kunnen raadplegen. Men had wel mogen verwachten dat hij bijvoorbeeld de voorbeeldige monografieën van H. Coppejans-Desmedt over de Gentse burgerij (1952) of van V. Janssen over het geldwezen in de Oostenrijkse Nederlanden (1957) zou kennen. Die academiepublicaties ontbreken echter in de, overigens alleruitvoerigste, bibliografie. Davis schaamt zich niet handboeken, naslagwerken en overzichten uit het midden van de vorige eeuw te citeren, maar blijkt nooit te hebben gehoord van een *Algemene Geschiedenis der Nederlanden!* Dat die titels in het Nederlands zijn, kan bij een dergelijke studie nooit als excuus gelden. Elders citeert schrijver trouwens Nederlandse werken die hij wel blijkt gelezen te hebben (of misschien enkel de Summary?).

Bij het bekijken van de inhoudstafel krijgt men de indruk dat het boek logisch en klaar ineensteekt. Na lectuur blijkt dat niet het geval. Hoofdstuk III: 'The Emperor: His Motivations, Character, and Intellectual Heritage' blijkt deels een herhaling van wat in het vorige hoofdstuk 'The Religious, Cultural and Intellectual Legacy' is ter sprake gekomen of zou beter daar zijn ondergebracht. Ook in latere hoofdstukken ziet de auteur zich nog verplicht verhelderingen te geven over vroegere toestanden (bijvoorbeeld bladzijde 167), waar dat beter in hoofdstuk I of II ware gebeurd.

Uit de vele vragen, bedenkingen en aanmerkingen die men kan formuleren bij de eigenlijke inhoud van het boek, hier enkele van de voornaamste. Schrijver onderschat schromelijk, - net als Jozef II zelf trouwens, - de hervormingen die vóór 1780 in de Nederlanden op zowat alle terreinen werden ingevoerd, vooral op initiatief van de gevolmachtigde minister Cobenzl en van de chef-president van de Geheime Raad, Neny. Hij stelt het trouwens zo voor alsof alle initiatieven tot hervormingen van Wenen uitgingen, met veronachtzaming van het vele dat vóór en ook na 1780 te danken was aan ijverige en vaak bekwame ambtenaren uit de Nederlanden zelf. In feite was Brussel, bijvoorbeeld op het stuk van kerkhervorming, tot ca 1770 vóór op Wenen. Het is bovendien niet altijd duidelijk waar de auteur het heeft over hervormingen in de erflanden en waar de Nederlanden aan

RECENSIES

bod komen. Dat tenslotte in de *Recueil des Ordonnances* ook zogenaamde hervormings- edicten van Jozef II zijn binnengeslopen die nooit verder zijn geraakt dan het stadium van voorstel, uitgedokterd door een doordrivende ambtenaar, kan ook Davis niet verhelpen, maar zijn verhaal wordt er niet waarachtiger door.

Aan de anti-jozefistische propaganda die vanaf 1784 op gang kwam, wordt in het boek bijzonder weinig aandacht besteed, en over de mechanismen ervan blijft men volledig in het ongewisse. Het verzet van de Nederlanden tegen de toch wel echt onhandig ingevoerde hervormingen kan trouwens bij de auteur op bijzonder weinig begrip rekenen.

Het jansenisme wordt te pas en te onpas als *pas-se-partout* achtergrond voor allerlei situaties ingeroepen. Welke inhoud dit slagwoord in de achttiende eeuw kan dekken, blijft ons even duister als de schrijver zelf. Het verhaal op bladzijde 32 en 69-70 over Van Espen, het Utrechts schisma, enz. is ronduit ridicuul en fout. Net trouwens als wat over de jezuïeten wordt gezegd. Het fabeltje dat Maria-Theresia met tranen in de ogen de opheffing van de Sociëteit zou bekrachtigd hebben, wordt hier nog eens voorgehouden (34), ondanks de revelerende artikelen van P. Hersche.

Het is onbegonnen werk de feitelijke onjuistheden op te sommen waarvan dit boek wemelt. Heel wat hadden kunnen vermeden worden indien de auteur zijn opstel had laten nalezen door iemand uit onze streken. Nu is op bladzijde 1 sprake van St. Gudule *chapel* te Brussel en op bladzijde 263 van St. Gudule *cathedral*; het ene is te veel en het andere te weinig eer. Ook Leuven wordt trouwens verrijkt met een St. Peters *cathedral* (bladzijde 117). De Luikse prinsbisschop wordt op bladzijde 248 bij de bisschoppen van de Oostenrijkse Nederlanden gerekend. Hollandse jenever en het inlandse stooksel worden als *whiskey* betiteld (141). Het Brugse Vrije (le Franc de Bruges) heet op bladzijde 17 *the French sector of Bruges*, waardoor de invloed van het Vrije in de politiek van het graafschap als *the French influence* wordt omschreven (30). Op bladzijde 176 is dan sprake van *the Frankish areas of Bruges*, waarmee we meteen in de vroege middeleeuwen worden gecapulteerd. Enzovoorts.

Van de vele verschrijvingen in persoons- en andere eigennamen mag toch één hier vermeld worden: op bladzijde 191 komen 'the false *Isadoran* Decretals' op tafel. Wat ons wellicht leert dat Davis beter vertrouwd is met Isadora Duncan dan met Isidorus van Sevilla. De voornaamste verdienste die men dit werk zou kunnen toeschrijven is, dat eindelijk over die erg boeiende periode uit onze geschiedenis ook iets in het Engels is verschenen. Na wat hierboven is gezegd kan die primeur nog moeilijk als een verdienste worden aangerekend.

Jan Roegiers

A. H. Huussen, jr., ed., *Bronnen van de Nederlandse codificatie sinds 1798*, II, *Huwelijks- en huwelijksgoederenrecht tot 1820* (Werken der Vereniging tot uitgaaf der bronnen van het Oud Vaderlandsche Recht, derde reeks, XXII; Bussum, Kemink en Zoon, 1975, xxn en 505 blz.); *Idem, De codificatie van het Nederlandse huwelijksrecht 1795-1838. Geschiedenis en analyse van de ontwikkeling van de huwelijkswetgeving en van de opvattingen omtrent huwelijk en gezin op het eind van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw* (dissertatie Leiden, 1975; Amsterdam: Holland University Press, 1975, 505 blz.).

Tot de niet geringe verdiensten van de boven genoemde vereniging behoort stellig de moed, waarmede zij het plan heeft opgevat tot de uitgaaf van de bronnen der Nederlandse codificatie sinds 1798. Dat dit een werk van lange adem zou worden, stond bij voorbaat